

Vikingatid i Långgälla – boplatslämningar i utkanten

L1979:722
Långgälla 1:27
Kumla socken
Kumla kommun
Närke

Leif Karlenby

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

---

*Översiktskarta över Örebro län med platsen för
förundersökningen markerad i rött.*

© 2022 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2021:54

Författare	Leif Karlenby
Kvalitetsgranskning	Johnny Rönngren
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Översikt från sydväst på ytans norra del. Schaktgrävning pågår.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2021:54

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

Vikingatid i Långgälla – boplatsslämningar i utkanten

L1979:722

Långgälla 1:27

Kumla socken

Kumla kommun

Närke

Leif Karlenby

Lst dnr 431-1234-2021

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Län	Örebro
Kommun	Kumla
Landskap	Närke
Socken	Kumla
Fastighet	Långgälla 1:27
Fornlämningsnummer	L1979:722
Lämningstyp	Boplatssområde
Datering	Vikingatid
Typ av undersökning	Förundersökning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2021-05-17
Länsstyrelsens diarienummer	431-1234-2021
Uppdragsnummer i Fornreg	202100964
Arkeologgruppens projektnummer	P21020
Projektledare	Nina Balknäs, Leif Karlenby
Fältpersonal	Leif Karlenby, Johnny Rönngren
Undersökningstid	2021-11-08 till 2021-11-09
Undersökt yta	434 kvadratmeter
Inmätningsteknik	RTK-GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000
Arkiv	Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.
Digitalt arkiv	Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.
Fynd	Inga fynd tillvaratogs.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	6
Tidigare utförd arkeologisk åtgärd	6
Syfte och målgrupper	6
Metod och genomförande	6
Resultat	8
Tolkning	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	12
Referenser	13
Bilagor	14
<i>Bilaga 1. Schaktlista</i>	14
<i>Bilaga 2. Anläggningslista</i>	15

Figur 1. Karta över Kumlatrakter med platsen för Långgälla markerad med svart.
Skala 1:250 000.

SAMMANFATTNING

Kumla kommun planerar att bebygga ett område i anslutning till Åbytorp. Vid en utredning år 2017 påträffades inom nu aktuellt förundersökningsområde en kokgrop, ett störhål och tre gropar. Kokgropen daterades vid utredningstillfället till vikingatid.

Vid förundersökningen, som genomfördes i november 2021, påträffades ytterligare anläggningar: två hårdar, ett stolphål och ett antal större gropar samt ett lager som sträckte sig över två av schakten. Groparna och lagret var troligen spår efter borttagna stenblock och odlingsaktiviteter under det senaste århundradet, eftersom de innehöll sentida fynd så som porslin. Inga mer omfattande boplatslämningar påträffades och i huvudsak är lämningarna av senare datum.

INLEDNING

Vid en utredning, genomförd år 2017, påträffades lämningar efter en bytomt samt ett mindre antal boplatslämningar med datering till vikingatid: 776–971 e. Kr. (Stenström 2017). År 2021 har Kumla kommun beslutat att gå vidare med planerna på byggnation inom utredningsområdets norra del. Innan kommunen kan gå vidare med sina planer behövde lämningens utbredning och omfattning bestämmas. Det behövde även avgöras i vilken utsträckning en avslutande undersökning skulle kunna komma att behövas.

Länsstyrelsen i Örebro har därför beslutat om att en förundersökning av lämningarna i den norra delen av utredningsområdet (L1979:722) ska utföras.

BAKGRUND OCH KULTURMILJÖ

Långgälla ligger på östra kanten av ett nord-sydligt höjddparti som utgör ett markant inslag i den i övrigt flacka jordbruksbygden väster om Kumla.

Området har varit bebott under lång tid. Det finns i söder en gammal bytomt med medeltida belägg och spår av vikingatid påträffades vid utredningen. Enligt muntlig uppgift ska även en stenyxa ha påträffats nere vid den gamla bytomten. Stenåldersfynd är möjliga i området, då det ligger 40–50 meter över havet, men det finns inte några registreringar i Fornsök av fynd.

Bakgrund och kulturmiljö avhandlades ingående i utredningsrapporten (Stenström 2017) varför här inte resoneras vidare kring detta.

Tidigare utförd arkeologisk åtgärd

Vid en utredning, genomförd år 2017, påträffades lämningar efter en bytomt samt ett mindre antal boplatslämningar med datering till vikingatid: 776–971 e. Kr. Boplatslämningarna bestod av en kokgrop, ett störhål och tre gropar. En av dem bedömdes som ett stenlyft och i området fanns även en tillmakad sten. Längre söderut påträffades en anläggning som bedömdes som en stolphålsbotten (Stenström 2017:19 ff).

SYFTE OCH MÅLGRUPPER

Förundersökningen ska fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara fornfynd. Resultaten ska kunna användas av undersökare för att bedöma och beräkna omfattningen av en arkeologisk undersökning. Resultaten ska också kunna användas i företagarens planering.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

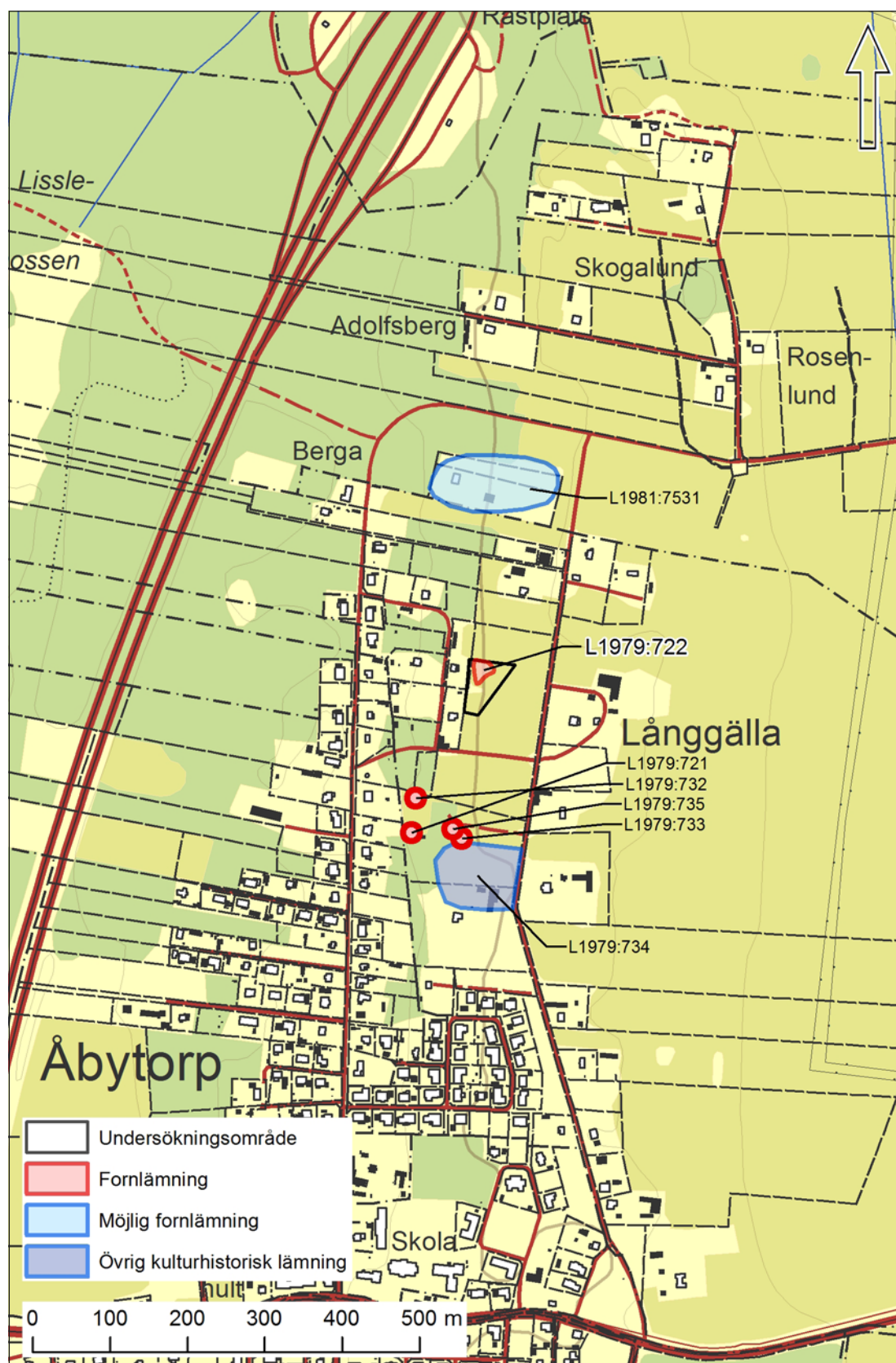

I förfrågningsunderlaget såg Länsstyrelsen två möjliga scenarier: 1) en undersökning där fornlämningen undersöktes och dokumenterades eller 2) där boplatslämningarna enbart avgränsades och låg kvar orörda. I beslutet har scenario 1 valts.

Sex schakt grävdes i öst-västlig riktning, från det högre partiet av området mot lägre liggande ytor. I den övre delen, i anslutning till anläggningar som påträffades vid utredningsgrävningen, grävdes schakten bredare varefter de grävdes smalare åt öster (se figur 5). De var cirka 15 meter långa och 1,5–4 meter breda.

De grävda schakten samt eventuella anläggningar mättes in med RTK-GPS samt beskrevs, fotograferades och undersöktes i syfte att fastställa karaktär, ålder och funktion.

Figur 2. Karta över närområdet till förundersökningsytan (markerad med svart ram) och fornlämningsyta. Skala 1:8 000.

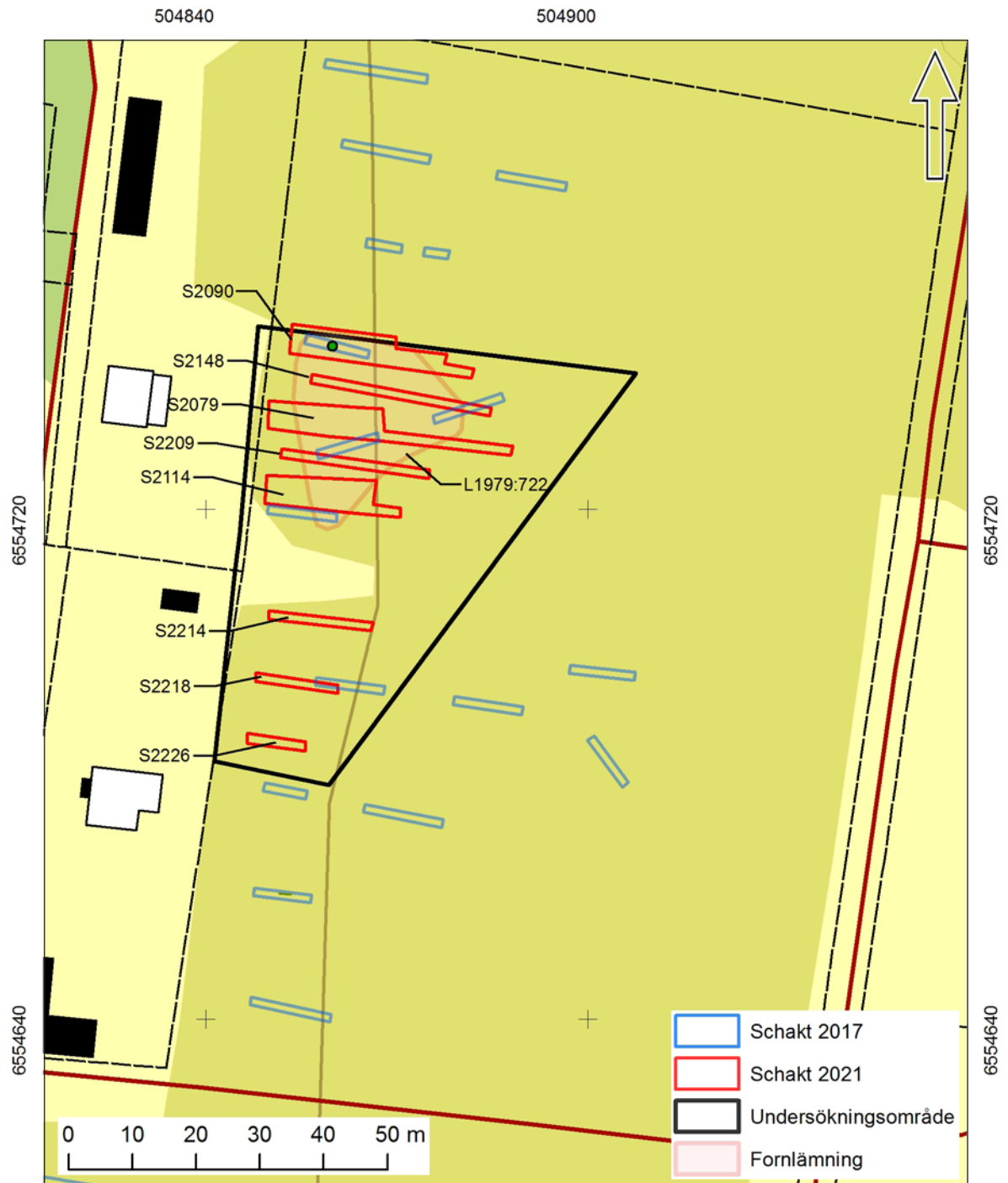
Figur 3. Foto av schakt OS2020 sett från väster nedför slutningen mot öster. I förgrunden kan man skymta A2000.

RESULTAT

Sammanlagt grävdes sex schakt med en bredd varierande mellan 1,5 och 4 meter. Längden varierade mellan 20 och 44 meter. Sammanlagd yta var 434 kvadratmeter.

Längst i norr grävdes ett schakt (OS2020) som bland annat innehöll den kokgrop som påträffades redan vid utredningsgrävningen (A2000 = A793). Invid den framkom en härd (A2010), som troligen kan ha ett samband med kokgropen. Kokgropen har daterats till 776–971 e. Kr. (Stenström 2017:19 ff).

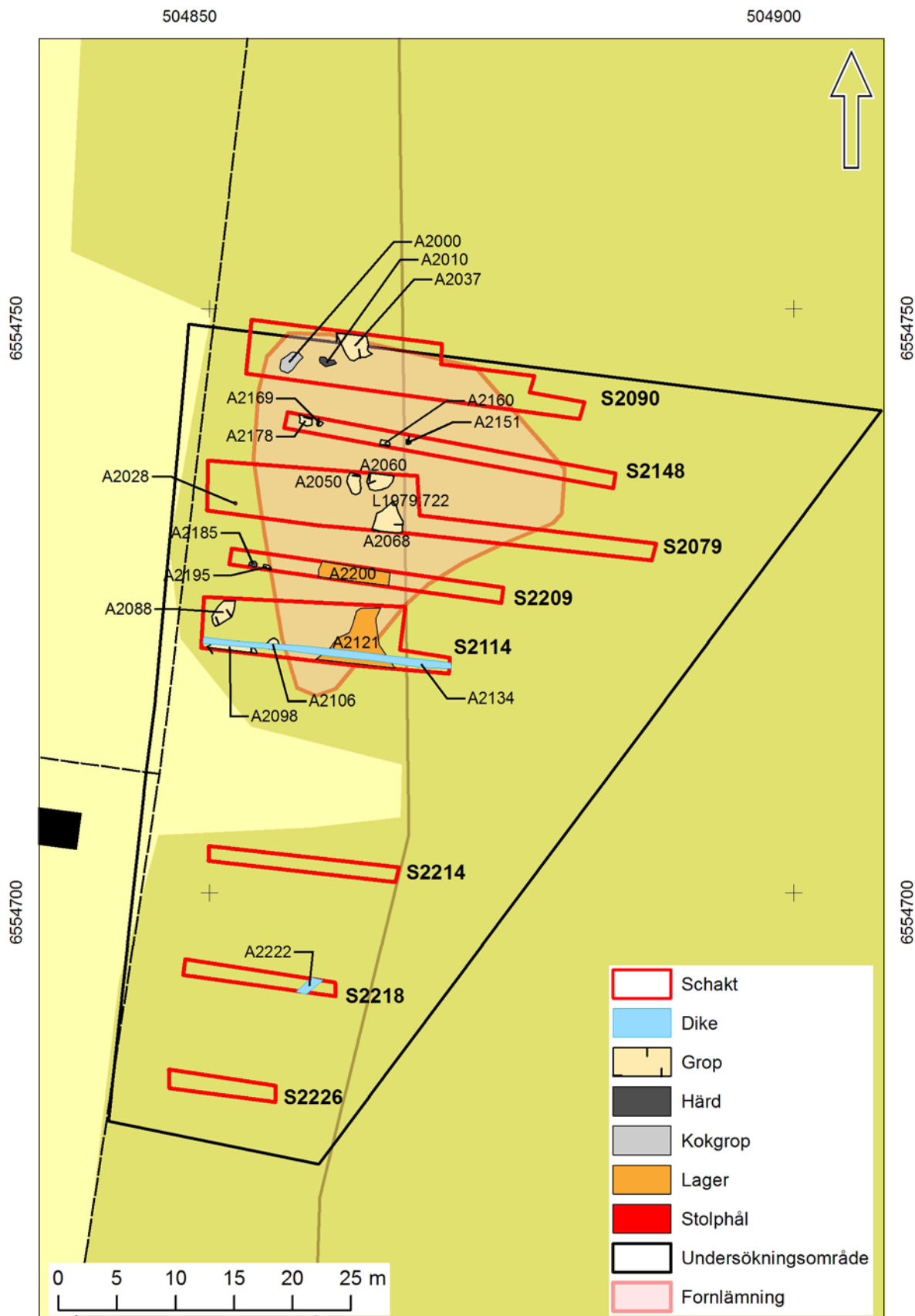
Ett flertal relativt stora gropar fanns i området (A2037, A2050, A2060, A2068 och A2088) och i samma område fanns också ett par lager (A2121, A2200). Groparna liknade de anläggningar som vid utredningen bedömdes vara spår av borttagna stenar och tillmakade block. De något oformliga och upp till 3 meter stora groparna innehöll sotig och myllig matjord och gav intryck av att kunna vara relativt sentida. Möjligen kan aktiviteter i samband med bebyggelse strax väster om undersökningsområdet innebära att jord spritts därifrån över åkern. Man kan också ha spritt sopor över åkern, något som var vanligt förr då det gav en del näring till jorden – och samtidigt blev man av med soporna. I lagren och groparnas fyllning framkom ett mindre antal recenta fynd, mest brockar av tegel. I en mindre grop (A2160) inmättes ett fynd av en bit modernt porslin (F2168), men det tillvaratogs inte.

Figur 4. Plan över schakten från utredningen år 2017 och 2021. Läget för den vikingatida härden är markerat med en grön prick. Skala 1:1 000.

De många stora, oformliga groparna låg tillsammans med de två lagren längs en lätt utplanande yta på en nivå där den högre belägna moränen övergick i finare sediment i de lägre partierna. Man kan tänka sig att det i just den zonen har funnits ett större inslag av stenblock som tagits bort i samband med odling. Groparna har varit belägna längs med bebyggelsen omkring 50 meter åt söder.

Figur 5. Plan över utredningsområdet med anläggningsnummer utsatta. Skala 1:500.

TOLKNING

Vid förundersökningen framkom enbart fyra anläggningar förutom den sedan tidigare kända kokgropen. Det rör sig om två härdar – varav en låg alldeles i närheten av kokgropen – som kan förväntas vara förhistoriska samt ett stolphål och ett störhål. Utifrån sammanhanget går det inte att med säkerhet säga något om åldern på de två senast omnämnda anläggningarna. Under vikingatid kan kokgropen och de två härdarna utgjort utkantsanläggningar till en boplats som legat väster om nu undersökt område, inom befintlig bostadsbebyggelse.

I övrigt utgjorde det påträffade materialet snarare spår av senare tiders aktiviteter. Ett flertal relativt stora gropar fanns i området och i samma område fanns också ett par lager. Fyllningen i groparna och i lagren var mörk och bitvis nästan svart. Det fanns däremot inget synligt kol utan det mörka kan vara förmultnade rester av organiskt material. Groparna tolkas som hål efter borttagna stenar och lagren som rester efter odlingslager. Möjligen har anläggningarna ett samband med uppkomsten av befintlig bebyggelse strax väster om undersökningsområdet.

Figur 6. Översikt från sydväst på ytans norra del. Schaktgrävning pågår.

UTVÄRDERING AV RESULTATEN I FÖRHÅLLANDE TILL UNDERSÖKNINGSPLANEN

Syftet med förundersökningen var att fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt att ta tillvara fornfynd.

Platsen visade sig vara av mindre omfattning och bestod egentligen enbart av kokgropen och två härdar. De större groparna var spår av borttagna stenblock, vilket förmodligen skett under 1800- eller 1900-tal.

Arkeologgruppen AB anser därför att resultaten har gett svar på det syfte som angivits i förfrågningsunderlaget och att inga fortsatta arkeologiska åtgärder behövs.

REFERENSER

Tryckta källor

Stenström, K. 2017. *Huslämningar och järnframställning i Långgälla by*. Inför arbetet med ny detaljplan för fastigheterna Långgälla 1:16 och 1:27, Kumla socken, Kumla kommun, Närke. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Arkeologgruppen AB rapport 2017:52.

BILAGOR

Bilaga 1. Schaktlista

OS2020. Schakt 31x1,5-4 meter i Ö-V. I den östra delen (i det lägre partiet) är schaktet 0,4-0,5 meter djupt. Med sandig-siltig morän. Flertal plogspår har plöjts på djupet. I den västra delen var marken siltblandad morän med moränstenar upp till 0,1-0,2 meter stora som efterlämnat flera stenlyft. Schaktets djup var 0,3-0,4 meter.

OS2079. Schakt 44x1,5-4 meter i Ö-V. Schaktet likt föregående. I den breda västra delen bestod marken av siltig morän med inslag av 0,1-0,2 meter stora sten. I den smala östra delen bestod marken av siltig-sandig morän. Även i detta schakt fanns gropar efter borttagna block. Schaktet var 0,3-0,4 meter djupt.

OS2114. Schakt 25x1,5-4 meter, 0,3-0,5 meter djupt. I den bredare västra delen var 0,3-0,4 meter djup med siltig morän i botten. I den östra delen var siltig sand, 0,3-0,5 meter djupt.

OS2148. Schakt 30x1,5 meter Ö-V, 0,3-0,4 meter djupt. I västra halvan var marken siltig morän, 14 meter från västra änden övergår den till siltig sand med förekomst av enstaka moränsten.

OS2214. Schakt 20x1,5 meter och 0,3-0,4 meter djupt. Grusig siltig morän. I övrigt inga spår av mänsklig aktivitet.

OS2218. Schakt 20x1,5 och 0,3-0,4 meter djupt. Grusig siltig morän. I övrigt inga spår av mänsklig aktivitet.

Bilaga 2. Anläggningslista

A2000. Kokgrop, ommätt från utredningen, 1,6x0,8 meter i NÖ-SV. Den sydvästra halvan är undersökt sedan tidigare och stenarna som plockats ur gropen har lagts tillbaka löst packade utan särskilt mycket jord. Den nordöstra delen är ännu ej grävd. Stenarna låg packade i en kolhaltig jordfyllning.

A2010. Härd, 0,9x0,6 meter i N-S. Anläggningen var 0,1 meter djup med skålformad botten. Fyllning av fet, svart jord med rikligt inslag av kol och skörbränd sten.

A2028. Stolphål, 0,2 meter i diameter, 0,2 meter djupt med spetsig botten. Fyllning av matjord. Troligen sentida hägnadsstolpe. Kolprov 1PK2036

A2037. Grop, 3x1,5 meter N-S. 0,3 meter djup med fyllning av äldre matjord. Förekomst av stenar 0,1-0,4 meter stora.

A2050. Grop, 1,3x0,8 meter N-S. 0,1 meter djup med fyllning av äldre matjord med inslag av sten <0,1 meter.

A2060. Grop, 2,0x1,6 meter Ö-V. 0,2 meter djup med fyllning som ovanstående. Sten 0,1-0,2 meter stora, ej påverkade av eld eller dylikt.

A2068. Grop, 3,0x2,5 meter Ö-V. 0,25 meter djup. Fyllning och stenförekomst som ovanstående. Jorden är svart men den innehåller inget kol eller sot (färgar ej fingrarna). Makroprov 1PM2078

A2088. Grop, 2,0x1,5 meter N-S, 0,2 meter djup. Fyllning av mörk, äldre matjord. Inslag av sten och lera.

A2098. Grop 3,0x1,0 meter N-S, 0,1. Fyllning som i ovanstående grop. Stenar, vanligen 0,05 meter stora i fyllningen.

A2106. Grop 0,9x0,8 meter Ö-V, 0,2 meter djup. Fyllning som i ovanstående grop, stenar 0,05-0,1 meter.

A2121. Lager 4x1,5-4meter stort, av svart till gråsvart siltig-sandig kulturjord med <0,15 meter stora stenar. Lagret var <0,20 meter djupt och innehöll inga föremål, dock var det kulturpåverkat. Kan röra sig om utkast från senare tiders bebyggelse ovanför i terrängen.

2TD2134. Täckdike (1PM2146, 1PK2147)

A2152. Grop/mörkfärgning 0,4x0,3 meter stor Ö-V, 0,05 meter djup. Mörk matjordsfyllning. Inga stenar.

A2160. Grop 1,1x0,8 Ö-V. Mycket mörk och svart fyllning, stenfri. Fynd av modernt porslin (F2168)

A2169. Grop, snittad – 0,4 meter i diameter, rund flack profil. Inslag av morängrus i matjordsfyllning. 0,05 meter djup.

A2178. Grop, 1,0x1,0 meter inom schaktet, fortsätter i N in i schaktvägg. 0,4 meter djup, fyllning med mycket mörk, nästan svart jord, men utan kol. Inslag av skärvida stenar <0,1 meter.

A2185. Härd, 0,6x0,4 meter Ö-V och 0,15 meter djup. I två skikt var kol 0,08 meter i botten med 0,04 meter lins lera ovanpå. Överst ånyo ett skikt med kol 0,06 meter tjockt. Kolfylningen mörk men inte ett jättekraftigt inslag av kol. (1PM2213)

A2195. Grop, 0,4 meter diameter. Observerades högt upp i torven. 0,1 m djup.

A2200. Lager 6x1,5 meter, matjordsfyllning gråbrun med rikt inslag av moränsten 0,1-0,3 meter. Dessa ej spräckta. Störd av nedgrävning, fynd av sentida porslin.

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2021:54

